

Kichik maktab yoshi davrida o'quv faoliyatini to'g'ri shakllanirish muommosi va o'quv motivlarining shakllanish jarayonlari

O'rozboeva Gulshanoy Ixtiyor qizi

Urganch Davlat Universiteti Psixologiya (f.t.b) yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolaning ta'limga munosabati, uning psixikasi va ongining taraqqiyoti, o'quv faoliyati davomida bolaning bilish jarayonlarining namoyon bo'luvchi xususiyatlari, kichik maktab yoshi davrining psixologik o'zgarishlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Maktab, o'quvchi, motiv, motivatsiya, taraqqiyot, xulq, axloqiy normalar, xarakter.

hunday fikrlari bor: "Eng katta boylik - bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros - bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik - bu bilimsizlikdir". Chindan ham, bugun farzandlarimizga ta'lim –tarbiya berolmas ekanmiz kekajakni ko'rolmaymiz. Hozirgi kunda jamiyatda fikrlaydigan, tashabbuskor, ijodkor insonlarga talab katta. Maktabning vazifasi kichik yoshdagi o'quvchilarda ijobiy ta'lim motivatsiyasini shakllantirish va uni yanada rivojlantirish uchun sharoit yaratishdir. Shuning uchun bugungi kunda motivatsiya masalasi dolzarb va ijtimoiy ahamiyatga ega. Bu muammo boshlang'ich maktab yoshida keskin ko'tariladi, bu o'quv motivatsiyasining shakllanishi boshlang'ich maktabda boshlanishi bilan asoslanadi. O'quv motivatsiyasi bolaning aqliy rivojlanishini tavsiflovchi eng muhim parametrlardan biridir. Ko'p jihatdan, bu uning muvaffaqiyatli o'qishini belgilaydi. Shunday qilib, kichik maktab o'quvchisining o'quv faoliyatini o'zlashtirish kontekstida uning motivatsion sohasini rivojlantirish va shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish muhim o'rin tutadi. Mazkur taqdimot kichik maktab yoshidagi bolalarda o'quv motivini shakllantirishning psixologik asoslarini o'rganish kabi muammoga bag'ishlangan. Maktab o'quvchilarini ta'limga undashning asosiy omillari, sabablari va kuchlari, ularning ta'lim faoliyati muvaffaqiyatiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Kognitiv va ijtimoiy motivlarning xarakteristikasi ham berilgan. Xulosa qilinadiki, boshlang'ich maktab yoshidagi ko'pchilik

bolalarda o'rganish motivlari hali shakllanmagan, ammo o'rganishning etakchi motivlari shubhasiz ijtimoiy va kognitivdir, ikkinchi darajalilar esa ota-onalar va o'qituvchilarning maqtovlari, ham ta'sir qiladi. . Ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'quv-biluv faoliyatini motivlashtirishda o'qituvchi juda muhim o'rin egallaydi. Chunki u ta'lim jarayonini tashkil etuvchi va boshqaruvchi subyekt sifatida o'quvchilarning o'quv-biluv faoliyatini ham bevosita boshqarib boradi. Ehtiyojlar, motivlar, stimullar - bir dalaning hosilidir. Ta'lim jarayonida o'quvchilarni stimullashtirish ularda o'quv-biluv motivlarining boshqa motivlardan ko'ra kuchliroq bo'lishiga xizmat qiladi. 6-7 yoshli bolalarning maktabga motivatsion tayyorgarligi ularning jiddiy ijtimoiy ahamiyatga ega faoliyat sifatida o'qishga bo'lgan munosabati, kattalar talablarini bajarish uchun hissiy moyilligi, atrofdagi voqelikka kognitiv qiziqishi va yangi bilimlarni egallash istagidan dalolat beradi.

Shunday qilib, kichik maktab o'quvchisining o'quv faoliyatini o'zlashtirish kontekstida uning motivatsion sohasini rivojlantirish va shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish muhim o'rin tutadi. Buning sababi shundaki, bola maktabga kirgan davrda o'quv faoliyati yangi bo'lib, keyinchalik etakchi bo'ladi, shuning uchun ushbu bosqichda o'quv motivatsiyasining shakllanish darajasi ularning o'quv faoliyatidagi keyingi rivojlanishini, shuningdek, ularning pozitsiyasini belgilaydi. jamoada va o'zini o'zi qadrlash darajasi. Hayot tez sur'atlar bilan o'zgarimoqda, shuning uchun bolalarning qarashlari va e'tiqodlari o'zgarib bormoqda, maktabda o'qishga qiziqishni yo'qotishning yangi sabablari paydo bo'lmoqda.

Keyingi yillarda o'zbek pedagog olimlari tomonidan ham o'quvchilar o'quv-biluv faoliyatini tadqiq etishga oid qator keng qamrovli didaktik tadqiqotlar olib borildi. Shunday ishlar qatoriga O.Roziqov, K.Zaripov, N.Ortiqov, B.Adizov, R.Safarova, R.Asadova, U.Musayev, H.Nazarova, G.Najmiddinova, A.Hamroyev kabi olimlarning izlanishlarini kiritish mumkin. Garchand, bu ishlarda o'quv-biluv faoliyatining turli qirralari yoritilgan bo'lsada, ularda o'quv-biluv faoliyatini motivlashtirishning ayrim masalalari bayon qilingan xolos.

O'quv-biluv faoliyatiga oid psixologik tadqiqotlar ilmiy izlanishlarning katta qismini tashkil etadi. Chet elda ham motivatsiya muammosiga katta e'tibor beriladi. Motivatsiya muommosinini o'rganishga katta hissa qo'shgan olimlardan V.K. Vilyunas, L.I. Bojovich,

L.S. Vygotskiy, A.N.Leontiev, P.Ya. Galperin, V.S. Magun, D.B.Elkonin, A.K. Markov X. Xekxauzen, A.Maslou, L.M. Fridman. Ta'lim - tarbiya jarayonida o'qish motivatsiyasining o'rni butun dunyo olimlar tomonidan tan olingan va har tomonlama o'rganilgan.

Talabaning o'quv faoliyati jarayonining o'zi unga olib kelishi mumkin bo'lgan natijani (yaxshi baho, maqtov va hokazo) emas, balki o'zini qadrlashi juda muhimdir. Jamoaviy ish jarayonida bironing faoliyatini kuzatish, talaba bu ish o'z tengdoshlari orasida qanchalik qiziqish uyg'otayotganini ko'radi, shuningdek, ta'lim ishining ahamiyati va ahamiyatini tushuna boshlaydi, bu asta-sekin unga ehtiyojga aylanadi va u tomonidan e'tirof etilgan qadriyatga ega bo'lib, o'quv motivatsiyasini shakllantirishga yordam beradi. O'quv faoliyati kichik maktab yoshidagi bolalarda o'qishda ma'lum yutuqlarga erishish ehtiyojini qondirishga, shuningdek, tengdoshlari orasida o'z o'rniga ega bo'lishiga imkoniyat ham yaratadi. Aynan ana shu o'rin yoki mavqega erishish uchun ham bola yaxshi o'qish uchun harakat qilishi mumkin. Bu yoshdagi bolalar doimiy ravishda o'zlari erishgan muvaffaqiyatini boshqa tengdoshlari muvaffaqiyati bilan solishtiradilar. Ular uchun doimo birinchi bo'lish nihoyatda muhim.

O'quv faoliyati kichik maktab yoshidagi bolalarda o'qishda ma'lum yutuqlarga erishish ehtiyojini qondirishga, shuningdek, tengdoshlari orasida o'z o'rniga ega bo'lishiga imkoniyat ham yaratadi. Aynan ana shu o'rin yoki mavqega erishish uchun ham bola yaxshi o'qish uchun harakat qilishi mumkin. Bu yoshdagi bolalar doimiy ravishda o'zlari erishgan muvaffaqiyatini boshqa tengdoshlari muvaffaqiyati bilan solishtiradilar. Ular uchun doimo birinchi bo'lish nihoyatda muhim.

Muvaffaqiyatga erishish motivi ustun bo'lgan kichik maktab o'quvchilari g'alaba va muvaffaqiyatsizliklarini o'zlarining sa'y-harakatlari, qilingan sa'y-harakatlari bilan tushuntirishga moyildirlar. Muvaffaqiyatsizlikka yo'l qo'ymaslik motivi hukmron bo'lgan talabalar, qoida tariqasida, o'zlarining qobiliyatsizligini qobiliyatlarning etishmasligi, tashqi sharoitlar yoki oddiy omadsizliklarning kombinatsiyasi bilan, muvaffaqiyatni esa omad yoki vazifalarning osonligi bilan izohlaydilar. Talabalarda muvaffaqiyatga erishish uchun motivatsiya istagini rivojlantirish kerak, u muvaffaqiyatsizlikka yo'l qo'ymaslik uchun motivatsiyadan ustun bo'lishi kerak.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, o'quv faoliyatiga motivatsiya faqat eng faol o'quv faoliyati davomida shakllanadi, shuning uchun bu faoliyatni qanday to'g'ri tashkil etishni bilish muhimdir. Motivatsiyaning shakllanishiga ko'plab tashqi omillar ta'sir qiladi. O'qituvchi uchun ularni bilish va o'z ishida hisobga olish juda muhimdir. Buning uchun u jamoaviy ishlash, o'quv faoliyatini to'g'ri tashkil etish, o'quvchilar mehnatini to'g'ri baholashi lozim. Mustaqillikni shakllantirish uchun bolaga mustaqil bajaradigan ishlarni ko'proq topshirish va unga ishonch bildirish nihoyatda muhimdir. SHuningdek, shunday bir ijtimoiy psixologik muhit yaratish lozimki, unda bolaga biron bir ma'sul vazifani mustaqil bajarishni topshirish, bu ishni bajarish jarayonida bola o'zini tengdoshlari, kattalar va boshqa odamlarning lideri deb his qilishiga imkon yaratib berish lozimdir. Kichik maktab yoshidagi bolalar uchun mehnatning tarbiyaviy ahamiyati kattadir. Biroq shuni ta'kidlab o'tish lozimki, har qanday mehnat ham shaxsda ijtimoiy jihatdan qimmatli xislatlarini tarbiyalayvermaydi. Mehnat o'z shaxsiy manfaati uchun bajonudil va ko'p mehnat qilishga bo'lgan xudbinni ham tarbiyalaydi. Bolalar o'z-o'ziga xizmat qilish va o'zlari uchun foydali bo'lgan narsalarni tayyorlash bilan shug'ullanayotganlarida ularda mehnatsevarlikni tarbiyalashga xususan zo'r e'tibor berish kerak.

O'quv motivatsiyasi past bo'lgan bolalar maktabga salbiy munosabatda bo'lishadi.

Ijtimoiy motivlar bolada maktabgacha yoshdan boshlab ota-onalar, keyin esa o'qituvchi tomonidan shakllantiriladi. Ushbu motivlar guruhi bolada tengdoshlari va o'qituvchisi bilan muloqot qilish ehtiyojini shakllantiradi, burch va mas'uliyat hissini tarbiyalaydi. Talabning tengdoshlari orasida ajralib turish istagi, kattalar maqtoviga intilish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sharifzoda Sardorbek O'rozboy tabib o'g'li. Pedagogika nazariyasi O'quv qo'llanma – T: Nodirabegim, 2021. – 312 b. Xudoynazarov E.M.
2. Sharifzoda Sardorbek O'rozboy tabib o'g'li. O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda integrativ yondashuvdan foydalanish mexanizmlari. Monografiya– Toshkent: Bookmany print, 2022. - 126 b.8 b.T.

3. Sharifzoda Sardorbek O'rozboy tabib o'g'li. Umumiy pedagogik Darslik– Toshkent: Bookmany print, 2022. - 398 b. 25 б.т
4. Nazarova, M. (2021). Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining psixik taraqqiyotida integratsiyaviy-innovatsion yondashuvlar ahamiyati. центр научных публикаций (buxdu. uz),
5. Общая психология. [Текст] / А.В. Скрипченко, Л. Долинская, З.В. Огороднийчук и др. - М.: Просвещение, 2015.
6. Олпорт, Г. У. Функциональная автономия мотивов [Текст] / Г. У. Олпорт // American Journal of Psychology. 1937. Vol. 50. P.141-156. Пер. с англ. М. Фаликман.
7. Основы психологии: Учебник [Текст] / под общ. Ред. А.В. Киричука, В.А. Роменця. - М.: Просвещение, 2009.
8. Aidarova L.I. Yoshlarni o'qitishning psixologik muammolari. - M: nashriyoti LIST-NEW, 2016

